ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕРЕКЛАДАЧА

Тронь Т. В.
Київський національний лінгвістичний університет

Стаття присвячена вивченню особливостей фахової підготовки перекладачів. У сучасних умовах швидкого розвитку міжнародного спілкування професія перекладача набуває особливої актуальності. Саме тому важливо забезпечувати якісну професійну підготовку фахівців у галузі перекладу. У статті розглянуто загальні принципи методики викладання перекладу. Результати здійсненого аналізу формують основні тенденції розвитку щодо вдосконалення методики викладання перекладу.

Ключові слова: фахова підготовка, перекладач, особливості підготовки, методика викладання.

The article deals with the main specifics of vocational training of translators. Today, when international communication is constantly developing, the profession of a translator becomes especially urgent. In this regard it remains to be very important to provide a well-qualified vocational training of specialists in the field of translation. The article describes general translation teaching techniques. The results of the current research produce main development trends of translation teaching techniques improvement.

Key words: vocational training, translator, training specifics, teaching technique.

Сьогодні, коли міжнародні відносини набувають стрімкого розвитку, все частіше виникає потреба в якісній підготовці спеціалістів у галузі перекладу, що зумовлює зростання вимог щодо фахової підготовки таких спеціалістів. Ґрунтовні знання з перекладознавства студенти можуть отримати лише на перекладацьких факультетах, де основний навчальний процес сфокусовано на вивченні різних аспектів перекладу. Якісна фахова підготовка перекладачів потребує постійного оновлення, удосконалення знань іноземних мов, та розширення уявлення про різні сфери діяльності людини, що ставить перед університетами нові завдання для підготовки кваліфікованих кадрів у сфері перекладу. Важливо зазначити, що професія перекладача досить багатогранна, вона вимагає широкої ерудиції та високої освіченості з глибшими знаннями в певній галузі, добре розвинутих комунікативних навичок міжнаціонального спілкування, вільного володіння як іноземною, так і рідною мовами.

Перекладачі як фахівці повинні забезпечувати міжмовну комунікацію в будь-якій діловій сфері, а також якісно виконувати й письмові переклади спеціалізованих текстів різної складності. У зв'язку з цим і сама концепція фахової підготовки майбутніх перекладачів зазнала значних змін, оскільки в умовах сучасного життя виникає необхідність саме в підготовці спеціалістів у галузі перекладу. Саме тому сьогодні помітна тенденція до оновлення та вдосконалення нових методик викладання перекладу.

Нині видано багато підручників і посібників з теорії та практики перекладу, проте відчувається брак підручників та іншої наукової літератури з методики викладання перекладу.

Зважаючи на специфіку дослідження, варто зазначити, що особливий інтерес становлять праці, які розглядають проблеми фахової підготовки майбутніх перекладачів та основні аспекти формування в них професійно важливих умінь та навичок. Насамперед ідеться про праці вітчизняних та зарубіжних учених: Е. Геннессі, Д. Джайла, Р. Крісса, М. Терцедор, О. Сергєєвої, С. Панова, Л. Черноватого, В. Карабана, Г. Мірама, І. Алексєєвої, О. Мартинюк, О. Штанова, Т. Дубініної, Я. Рецкера, А. Вермеса, Г. Каріпбаєвої. Важливість і необхідність досконалої підготовки спеціалістів у галузі перекладу зумовлюють **мету** статті – розкрити особливості фахової підготовки майбутнього перекладача, дослідити її структуру.

Перед тим, як перейти до особливостей методик викладання перекладу, слід розглянути саме поняття "переклад" як таке. Сьогодні можна говорити про кілька трактувань цього терміна. Наприклад, академік та спеціаліст зі стилістики та перекладу І. Гальперін визначає переклад як "передачу змісту та стилістичних особливостей висловлювання однією мовою засобами іншої" [5, с. 24].

Л. Бархударов описує переклад як "процес заміни мовленнєвого твору (тексту) однією мовою мовленнєвим твором (текстом) іншою мовою при збереженні незмінного плану змісту" [3]. Водночас О. Швейцер уважає, що переклад – це "двостадійний процес міжмовної та міжкультурної комунікації, коли основний текст піддається аналізу, а новоутворений на основі аналізу основного тексту вторинний текст може замінити оригінальний текст іншою мовою" [11, с. 13]. У перспективі конкретних функцій перекладу в професійному спілкуванні це визначення є глибшим, оскільки воно відображає функцію перекладу як засіб міжкультурної комунікації.

Під час вивчення самого процесу перекладу важливо відрізняти два типи перекладу: переклад іноземною мовою в навчальному процесі та професійний переклад. А. Вермес характеризує перший тип як педагогічний переклад та визначає його як інструментальний вид перекладу, в якому перекладений текст є інструментом поліпшення знання іноземної мови [4, с. 84]. Проте, на думку А. Вермеса, професійний переклад "зосереджений на читачеві, який принципово зацікавлений у змісті тексту" [4, с. 85].

Коли поняття "переклад" має окремі тлумачення, варто зазначити й способи навчання цього процесу. Л. Максименко вважає, що на сьогодні у світі створена широка мережа перекладацької освіти, до якої входять державні університети, школи й інститути перекладачів та курси [8, с. 73]. Дослідження доводять, що на сучасному етапі розвитку у світі є кілька основних моделей підготовки перекладачів. Найпоширенішою є підготовка фахівців у галузі перекладу на основі загальної лінгвістичної освіти, що спрямована на опанування перекладацькими навичками та вміннями. Разом із курсом перекладу студенти вдосконалюють і володіння рідною мовою. Курси практики іноземних мов здебільшого відсутні [8, с. 75].

Б. Рубрехт розробив 10 концепцій, які відображають характер освітньої діяльності та самої професії перекладача. Варто зазначити кілька з них: перекладач має виховувати силу волі; знання іноземної мови є важливим, але не зовсім достатнім для професійної діяльності перекладача; перекладач є лише частиною, а не результатом процесу вивчення мови; студенти не стають перекладачами у стінах навчальних закладів; кінцева мета перекладача – досягти розуміння людьми їхнього перекладу [11].

Водночас варто зауважити, що К. Гердінг-Салас пропонує спільний процес роботи як методику викладання перекладу на рівні бакалавра. Згідно з цим викладач виступає в ролі посередника між самим перекладом та студентами, їхнім виконанням роботи колективно та індивідуально з подальшим обговоренням перекладів. Крім цього, варто пам'ятати, що перекладацька діяльність може бути в письмовій або усній формі. Кожна з цих форм має свою специфіку, для опанування якої перекладач має володіти арсеналом умінь та навичок [6].

Так, на думку Л. Поліщук, до специфічних умінь перекладача, що виконує письмовий переклад, належать уміння не тільки користуватися словниками, але й аналізувати вхідний текст на початковому етапі та редагувати свій переклад. Авторка дотримується також думки, що для усного перекладу перекладач повинен мати знання найбільш застосовуваних перекладацьких відповідностей та автоматичні навички їх застосування [9, с. 132].

Схожої думки дотримується й І. Алексєєва. У статті "Викладання перекладу у вищій школі" Г. Каріпбаєва здійснила загальний аналіз методу викладання І. Алексєєвої [7, с. 160]. Так, у підручнику з професійної підготовки перекладачів І. Алексєєва розмежовує навчання інтерпретації та письмового перекладу. Серед методів навчання письмового перекладу вона розглядає традиційні методи і тим самим пропонує комплексну методологію, яка включає

в себе деякі класичні методи разом із новітніми [2, с. 78]. Тому можна зазначити, що аналіз традиційних методик викладання перекладу, запропонований І. Алексєєвою, складається з чотирьох методів.

Перший спосіб користується великою популярністю. Він включає навчання перекладу конкретної сфери діяльності людини (наприклад, юридичний переклад, економічний переклад і т. ін.). За цим способом, навчання починається з безпосереднього вивчення галузевої лексики та пошуку еквівалентів у мові перекладу. Виходячи з цього, студенти мають змогу працювати зі складними граматичними структурами спеціалізованих письмових текстів. Авторка також наголошує, що мета цього методу – набути навички галузевої лексики. Проте, не знаючи стилістичні особливості таких текстів, у студентів можуть виникнути труднощі у процесі перекладу [1, с. 52]. Цей метод навчання є методом викладання на конкретному прикладі.

У своєму другому методі викладання перекладу авторка концентрується на аналізі тексту й самому перекладі. Аналіз тексту є традиційним аспектом навчання мови та перекладу у вищих навчальних закладах. Цей метод дозволяє ідентифікувати особливості тексту та деякі загальні принципи тексту одного типу. Утім усе ж таки, на думку І. Алексєєвої, перекладачі не в змозі обрати саме ті функції, які рекомендовані для перекладу. Іншими словами, цей метод має на меті інтуїтивний вибір стратегії перекладу [1, с. 53].

Третій спосіб, за І. Алексєєвою містить у собі елементи пошуку всіх наявних еквівалентів перекладу. Цей метод набирає популярності в сучасній західній системі освіти, у галузі перекладу зокрема. Основою цього методу є думка, що “форма – зміст” має не лише один еквівалент. Те саме значення можна виразити за допомогою різних засобів. На заняттях перед студентами стоїть завдання знайти якомога більше еквівалентів слова чи фрази в тексті, який вони перекладають. Безумовно, що студенти виявлять багато еквівалентів одного слова, проте, ураховуючи тип тексту, сумісність слова та його значення, різноманіття еквівалентів помітно звужується. Утім за аналогією з попереднім методом, І. Алексєєва зазначає, що студенти все ж таки вдаються до інтуїтивного вибору при обранні стратегії перекладу [1, с. 54]. Цей метод має справу з полісемантичною лексикою та включає в себе навчання та основи аналізу тексту.

Останній, четвертий спосіб викладання перекладу за І. Алексєєвою, містить у собі навчання перекладу, яке проводить досвідчений талановитий перекладач. Такий спосіб можна застосовувати окремо, або ж у сукупності з попередніми методами. Цей спосіб уважається успішним, оскільки тут спостерігається передача безпосередніх ситуативних знань від досвідчених перекладачів до студентів-початківців. Викладач обирає тексти для навчання перекладу, які відрізняються між собою. У процесі перекладу цих текстів викладач чітко простежує процес перекладу самих студентів, а потім усе підсумовує, надаючи власний варіант перекладу. У цьому методі викладач-перекладач базується на своєму власному професійному досвіді. Цей метод можна також назвати “авторитарно-творчим” [1, с. 56].

Г. Каріпбаєва вважає, що цей метод викладання перекладу ґрунтується на обміні досвідом та навчанні компетентного перекладача, який він набув протягом багатьох років безпосередньої практики перекладу [7, с. 161].

Проте цікавим є те, що, дослідивши традиційні методи викладання перекладу, І. Алексєєва дійшла висновку, що жоден з них окремо не може забезпечити якісну професійну підготовку фахівців у галузі перекладу. Натомість сама І. Алексєєва пропонує загальний метод викладання [1, с. 56]. Тому можна говорити про утворення комплесного методу викладання перекладу, який запропонувала І. Алексєєва. Згідно з її гіпотезою, цей метод складається з трьох етапів: підготовчого, основного, практикуючого. Підготовчий етап має на меті вивчення різних типів текстів мовою перекладу. Такі предмети, як критичне читання, аналіз тексту або навчання, можуть охопити всі цілі цього етапу. Авторка радить також практикувати не лише аналіз текстів рідною мовою, а й синтез [1, с. 57]. Основний етап можна розподілити на аналіз тексту для перекладу, аналітичний пошук варіантів перекладу та аналіз перекладеного тексту.

Аналіз тексту для перекладу є необхідним складником усього процесу перекладу. Цей аналіз не обов'язково повинен мати науковий чи дослідницький характер, проте має базуватися на потребах подальшого перекладу [1, с. 56]. Після завершення аналізу тексту студенти переходять уже безпосередньо до самого процесу перекладу. Важливо сформулювати та записати "ідеальний" переклад для кожного слова або фрази. Однак І. Алексєєва підкреслює, що викладач відіграє значну роль у цьому процесі, але водночас викладач не повинен нав'язувати свій варіант перекладу студентам, оскільки це може демотивувати їх [1, с. 58].

Останнім методом І. Алексєєвої є практикуючий метод, тобто сама практика перекладу. Навчання проводиться на матеріалах будь-якого виду тексту чи текстів різної сфери людської діяльності. Вибір галузевих текстів зумовлений попитом на ринку праці. Справді, нерідко перекладач спеціалізується лише в одній сфері. Таким чином, фахова підготовка майбутніх перекладачів має здійснюватися в усіх сферах, при цьому необхідно приділяти увагу й самостійній підготовці студента на базі вже отриманих ним знань та вмінь [1, с. 59]. Як уважає Г. Каріпбаєва, метод, запропонований І. Алексєєвою, являє собою ретельне дослідження процесу викладання перекладу та включає в себе краще з того, що використовується в традиційних методах, а також нові інструменти, такі, як аналіз типів текстів мовою перекладу [7, с. 162].

Отже, сьогодні, коли міжнародні зв'язки стають невід'ємною частиною нашого повсякденного життя, питання підготовки фахівців саме в галузі перекладу набуває більшої актуальності. Тому попит на професійних, високо кваліфікованих перекладачів підвищує доцільність удосконалення відомих методів викладання перекладу як такого. Тим самим це зумовлює пошуки новітніх, не схожих на попередні методик викладання цієї спеціальності. Тому професійна підготовка фахівців, які відповідатимуть сучасним стандартам та вимогам ринку праці, викликає необхідність у створенні та розробленні спеціальних навчальних курсів з урахуванням попереднього досвіду в цій галузі.

Література

1. Алексеева И. С. Профессиональная подготовка для переводчиков : учебник по интерпретации и письменный перевод для преподавателей и переводчиков / И. С. Алексеева. – Санкт-Петербург : СОЮЗ, 2000. – 192 с.
2. Алексеева И. С. Методика преподавания письменного перевода специализированного текста / И. С. Алексеева // Вестник Перм. ун-та. – Пермь, 2010. – № 2 (8). – С. 8.
3. Бархударов Л. С. Язык и перевод / Л. С. Бархударов. – М. : Междунар. отношения, 1975. – 239 с.
4. Вермес А. Преподавание перевода с иностранных языков: Краткий обзор плюсов и минусов / А. Вермес. – Санкт-Петербург : СОЮЗ, 2010.
5. Гальперин И. Перевод и стилистика. Теория и методика преподавания перевода / И. Гальперин. – М. : АПН, 1950.
6. Гердинг-Салас С. Обучение переводу: проблемы и решения / С. Гердинг-Салас // Journal of Translation. – Volume 4, No. 3, – July 2000.
7. Карипбаева Г. А. Преподавание перевода в высшей школе / Г. А. Карипбаева // Весник Казахского национального университета имени аль-Фараби. – Алматы, 2015 – С. 159–162.
8. Максименко Л. О. Зарубіжний досвід організації підготовки перекладачів на сучасному етапі розвитку вищої освіти / Л. О. Максименко // Вісник Чернігів. нац. пед. ун-ту імені Т. Г. Шевченка. –Випуск 131. Педагогічні науки. – Чернігів, 2015. – С. 73–75.
9. Поліщук Л. П. Основні аспекти професійної підготовки майбутніх перекладачів у вітчизняних вищих навчальних закладах / Л. П. Поліщук // Вісник Житомир. держ. ун-ту. – Випуск 68. Філологічні науки. – Житомир, 2013. – С. 132–133.
10. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика / А. Д. Швейцер – М. : Воениздат, 1973. – С.13.
11. Rubrecht B. G. Knowing Before Learning : Ten concepts students should understand prior to enrolling in a university translation or interpretation class [Електронний ресурс] / Brian G. Rubrecht // Translation Journal. – 2005. – Vol. 9. No. 2. – Режим доступу : http://translationjournal.net/journal// 32edu.htm.